

Predikan 30 mars, Andra söndagen i påsktiden. Påskens vittnen.

Predikotexten är Joh 20: 24–31 (sid 1560) men jag börjar redan på den 19 versen. Notera också episteltexten Första Petrusbrevet 1:3–9

Joh 20:19 Den uppståndne visar sig. Tomas tvivlar

På kvällen samma dag, den första i veckan, satt lärjungarna bakom reglade dörrar av rädsla för judarna. Då kom Jesus och stod mitt ibland dem och sade till dem: "Frid åt er alla."

Sedan visade han dem sina händer och sin sida. Lärjungarna blev glada när de såg Herren. Jesus sade till dem igen: "Frid åt er alla. Som Fadern har sänt mig sänder jag er." Sedan andades han på dem och sade: "Ta emot helig ande. Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden."

Joh 20:24–31

En av de tolv, Tomas, som kallades Tvillingen, hade inte varit med när Jesus kom. De andra lärjungarna sade nu till honom: "Vi har sett Herren", men han sade: "Om jag inte får se spikhålen i hans händer och sticka fingret i spikhålen och sticka handen i hans sida tror jag det inte."

En vecka senare var lärjungarna samlade igen, och Tomas var med. Då kom Jesus, trots att dörrarna var reglade, och stod mitt ibland dem och sade: "Frid åt er alla." Därefter sade han till Tomas: "Räck hit ditt finger, här är mina händer; räck ut din hand och stick den i min sida. Tvivla inte, utan tro!" Då svarade Tomas: "Min Herre och min Gud." Jesus sade till honom: "Du tror därför att du har sett mig. Saliga de som inte har sett men ändå tror."

Slutord

Också många tecken som inte har tagits med i denna bok gjorde Jesus i sina lärjungars åsyn.

Men dessa har upptecknats för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds son, och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn.

I den text som vi just har läst möter vi lärjungarna några olika dagar under den närmaste tiden efter påsken. De visste i stora drag vad som hade hänt. Lärjungarna hade vandrat med Jesus under några laddade och dramatiska år. De hade varit med om påsken: långfredagen när Jesus hade avrättats genom en barbarisk och utdragen korshängning. Folket hade svikit, Judas hade svikit, och de själva hade svikit – eller i varje fall sviktat och varit fega när det blev skarpt läge den där fredagen. Men sedan hade kvinnorna påstått att graven var tom och att han hade uppstått, men vem tror på kvinnor i en så viktig fråga? Makthavarna spred ut att de själva hade rövat bort hans kropp för att kunna påstå att han hade uppstått, och därmed förvandla den sorgliga historien om den misslyckade Messias till en gudabenådad succé i stället. I intervallet mellan påsken och den framtid som de ännu inte hade sett och inte vågade bedöma, levde lärjungarna i det djupaste tvivel om vad de skulle tro och tänka. Hade de varit med om Gud hade gripit in och ändrat hela grunden för människornas liv och hopp, eller hade det hela tagit slut? Skulle det visa sig att deras beundrade mästare hade gått samma öde till mötes som

tidigare profeter: de var märkliga människor som verkade en tid, en del av deras ord skrevs ner men så rätt snart försvinner de in i historiens dunkel.

Deras tvivel var verkligt. Alla evangelierna vittnar om denna existentiella ovisshet när de berättar om tiden efter påsk, men inget av dem lyfter fram tvivlet så tydligt som Johannes: genom Tomas som kallades Tvillingen. Han finns med tidigare, i Joh 14, där han hoppar in mitt i en predikan. När Jesus säger till de tolv att de kan vara trygga och följa honom. ”Vägen dit jag går den känner ni”. Tomas avbryter och säger: ..”vi vet inte vart du går. Hur kan vi då känna vägen”? Han tvingar Jesus att förklara sig bättre. Tomas är den som vill ha besked, han tänker inte tro på fagra ord eller andras berättelser. Om jag inte får se med egna ögon och känne med egna händer har jag svårt att tro.

Så låt oss tillsammans med Tomas fundera över tvivlet. Spänningen mellan att tro och tvivel fanns då som nu och som det heter: ”tvivla inte, utan tro.” Och: *Saliga de som inte har sett men ändå tror*. Det kan synas som om tvivlet var trons motsats. Men så är det inte, och det vore särskilt olyckligt att predika så i dag.

Det har sagts att Tomas är den första moderna människan. Tomas tar sig rätten att tvivla, han vill ha goda skäl och helst fysiska bevis för att tro på något. Detta var inte något självklart för 2000 år sedan, i korsningen mellan en judisk kultur och en antik, med centrum i Grekland och Rom. Det handlade om abstrakta ideer och samtidigt om auktoritet: att andra bestämde vad som var sant. Men den form av tvivel som Tomas signalerar är ett mycket starkt drag i vår tid, Det systematiska ifrågasättandet är närmast en grundbult i vårt sätt att tänka och samtala med varandra. För att vi skall respektera en ståndpunkt som någon för fram vill vi helst veta att hon kommit fram till genom en process av tvivel: tänkande, argument för och emot, fri diskussion. Vi vill inte tro på auktoriteter, vi förbehåller oss vårt eget tvivel, vi vill se med egna ögon och tänka med egna hjärnor. Om detta är bra eller dåligt och om det stämmer med Jesus' förmaningar till de församlade återkommer jag till strax.

Jag övervägde faktiskt att ta en alternativ predikotext till i dag, från en bok av Tage Danielsson, det sena 1900-talet snällaste och skarpaste samhällskritiker:

Utan tvivel är man inte riktigt klok.

Utan *tvivel* är man inte riktigt klok. (Tage Danielsson 1928 – 1985. *Tankar från roten*, 1974).

Man skall inte ta saker för givna: allt som kärnkraftsindustrin, politikerna, kyrkorna och reklamen påstår måste kunna betvivlas. Det är en demokratisk dygd, och ett grundvillkor för ett friskt samhälle. Så kan nog Tage Danielssons korta text uttolkas.

En besläktad ståndpunkt finner vi hos Lars Gyllensten, också lysande men inte lika lättläst som Tage Danielsson. Som författare och forskare menade Gyllensten att det var hans skyldighet att ständigt ifrågasätta, att vara ”trolös” som han uttryckte det. I debatten (kring 1966) missuppfattades ”trolöshet” av en del, men Gyllensten stod på sig och menade att detta att ständigt vara reda att bryta upp från tvärsäkra ståndpunkter är den rätta hållningen, åtminstone för forskare och författare. Jag tycker nog att Gyllenstens hållning kan bli lite extrem, *kan man inte stå fast vid något?* (Samtidigt kan jag lugna de oroliga med att viljan att bryta upp och såga av grenar som man själv sitter på inte är särskilt väl utvecklad till exempel bland dagens akademiker.)

Men vi har det i oss. Vi tror att de ligger något gott och nödvändigt i att fråga Tomas fråga. För att få en ledtråd till var tankarna kommer ifrån kan vi backa ett stycke från Tage Danielsson, till filosofen och matematikern René Descartes.

Descartes (född 1596, död 1650 i Stockholm) fransk matematiker, filosof, vetenskapsman och jurist. Framförallt är Descartes känd för sin filosofiska sats Cogito, ergo sum ("Jag tänker, alltså finns jag"). I denna sats såg han en säker kunskap, som inte kunde betvivlas. Det går ju inte att tvivla utan att tänka, och inte att tänka utan att finnas till. Descartes utvann ur själva tvivlet en fast punkt, och i och med detta upptäckte han dessutom en substantiell verklighet som är av rent andlig natur.

En annan viktig etapp på vägen ges genom John Locke (1632 -1704) engelsk filosof och politisk tänkare som fått stor betydelse för *empirismen* i filosofin men också som inspiratör till bland annat USA:s konstitution och andra västerländska demokratiers politiska system. Locke lär att människan föds som ett oskrivet blad (tabula rasa) och att all lärdom kommer från erfarenheten. *Empirin* är grunden för kunskap.

Det kan vara värt att notera att *båda* dessa tvivlets och erfarenhetens filosofer samtidigt hade ett gott och nära förhållande till kyrkan och kristen tro (inte bara för att det troligen hade varit skadligt för karriären med något annat). De hade inga svårigheter att förena tron på en högre makt och en personlig Gud med sin höga uppskattning av erfarenhet, systematiskt tvivel och kritiskt tänkande.

Det är utifrån arvet från Descartes, Locke och många andra som vi tänker och reflekterar. Men vi skall inte snåra in ännu mera i filosofi. Det kunde varit intressant att också gå in på den svenske filosofiprofessorn Ingemar Hedenius, som för nära 60 år sedan i en klassisk bok *Tro och vetande* (1949) hävdade att religiös, särskilt kristen, tro var oförenlig med förnuftet, och att det mesta som skrevs inom teologin var ovetenskapligt. Personligt var Hedenius en vänlig och omtänksam man, tillika god flöjtspelare, men som religionskritiker var han skoningslös.

Så det är klart att vi, liksom Tomas, har ett problem. Varför skall vi tro? Skall vi över huvud taget söka tecken, bevis och argument för tron, eller kommer den ur något helt annat?

För det första tror jag att vi bör acceptera den kritiska, tvivlande inställningen och se den som en tillgång. Det är också nödvändigt: de flesta av oss är inte beredda att hänga av oss vanan att tänka kritiskt, att tvivla på både det ena och det andra, här ute tamburen tillsammans med cykelhjälmen eller vinterkappan. Det är som moderna människor vi måste möta Gud, och det är just som sådana moderna människor som han är beredd att möta oss.

Det hindrar inte att många människor, och det finns säkert sådana här i dag, upplever tron och Guds närvaro i sina liv som helt överväldigande, som av ett helt annat slag än allt det som vi annars grubblar över, tvivlar på, omprövar och omvärderar. Saliga är de som inte ser men ändå tror, säger Jesus. Och det gäller säkert också den "blinda" tron.

Jag tror att en första slutsats av detta måste bli att vi inte har rätt att föreskriva för varandra hur tron skall grundas. Tomas hade sin väg, några andra lärjungar hade sin. Kvinnorna vid graven såg vad de såg – och trodde. Saulus hade aldrig sett Jesus men såg ett bländande ljussken som förändrade hans liv, men han förblev analytiker: den tidiga kristendomens främste. Du som, liksom jag själv, har ett kritiskt sinnelag behöver inte be om förlåtelse för det, utan se förmågan att resonera och att förankra ditt liv genom eftertanke och analys som

en gåva. Du som har en annan läggning, var tacksam för den! Men låt oss inte se ner på varandra och låt oss för Guds skull inte betygsätta den ena sortens tros-fundament som finare eller riktigare än det andra. Det är väldigt olyckligt om vi befäster psykologiska skillnader mellan människor som teologiska eller samfundsmässiga skiljemurar. Det är inte rätt att låta skilda upplevelser av Kristus och av Guds kraft i våra liv skapa klyftor i stället för gemensam glädje. Vi hörde i texten från Petrus första brev (1:7) ”Det som är äkta i er tro ... skall ge pris, härlighet och ära när Jesus Kristus uppenbaras.” Så är det: det är trons *äkthet* som räknas, hur vi än har trasslat oss fram till den.

Till det som vållar bekymmer, då liksom nu, är inte bara frågan om tro och tvivel, utan också frågan ”tro på vad då?” Tomas vill bevis för att Jesus verkligen är rätt person: när han fått det släpper krampen och han kan åter bli en frimodig och trosviss lärjunge. I slutorden (som faktiskt inte är slutorden i Johannesevangeliet, det kommer ett slutkapitel till, kap 21, med nya slutord) talas det om de många märkliga ting som Jesus gjort, och att dessa nedtecknats för ”ni skall tro att Jesus är Guds son”. Vad är detta för slags påstående? Måste vi tro att Jesus har gjort allt detta för att tro och ”ha liv i hans namn”. Nej det är en missuppfattning. Precis som Tomas behöver vi argument för att stötta upp vår vacklande tro. Precis som lärjungarna blir vi glada och imponerade av att Jesus botar sjuka, upprättar de nedslagna och läxar upp dem som utövar religiöst och politiskt maktmissbruk. Men sådant kallas för ”tecken” av Johannes, och de är ett stöd för vår tro, de är markörer, goda minnen men de är inte vad själva tron handlar om. Av naturliga skäl hör vi till dem som ”inte har sett, men ändå tror”. Hur saliga blir vi av det?

Det är lätt att det blir något bakvänt i det här. Om vi inte har sett vad som hänt, måste vi *tro* så mycket mer på det för att vår tro skall var giltig. I det krypskytte som kristna tyvärr ibland bedriver mot varandra spelar det stor roll att man ”tror” på hela paketet: varenda bibelberättelse, jungfrufödelsen och alltihop. Det är lätt hänt att man hamnar i tanken att ju större paket man ”tror” på ju mera kristen är man. Tvivlet blir då en belastning. Den som hävdar att det inte är särskilt intressant om vissa saker faktiskt *har* hänt, kan bli riktigt illa åtgången.

Men det måste sägas ganska tydligt: detta är en total missuppfattning av vad tro är- Kristen tro har ingenting med läxförhör att göra. Den missuppfattningen kan lyckligtvis korrigeras av den Johannestext som vi arbetar med här i dag. Tre gånger säger Jesus: ”Frid åt er alla”. Meningen ”Tvivla inte utan tro” är fortsättningen. Förtröstan på Jesus och att han faktiskt var sann Gud och sann människa: det är vad tron går ut på.

Det återstår en sak från den här texten, kanske den allra viktigaste. När vi resonerar om tvivlet och eftertanken i dag så kanske våra tankar leds till akademiska seminarier, exegetiska föreläsningar vid Teologiska högskolan eller gudstjänstgrupper och bibelsamtal i vår egen kyrka. Allt berömvärda och viktiga aktiviteter. Men i textens berättelse om lärjungarna, deras övergivenhet och kluvenhet, finns en djupare desperation. Det är det tvivel som stavas förtvivlan. De fruktade att allt det som de hade hoppats och trott på hade gått om intet. Det var inte tvivlet som blev problemet, utan den vacklande tron, och den ligger nära förtvivlan.

Hur hade de fått sin tro? Det enkla svaret är att de hade funnits nära Jesus, lyssnat på honom och sett honom möta människor. Så hade det gått till. De hade visserligen förberett sig för att leva utan honom, men hade ännu inte riktigt snappat hur det skulle gå till. Vid de båda händelser som texten berättar om händer något: först hans besök när Tomas inte var med, och sedan den andra gång när han gör Tomas till viljes. Då viker förtvivlan från lärjungarna och

övertygelsen om att en ny grund har lagts för livet, alla människors liv, återkommer. De kan gå vidare, och genom tro ha liv i hans namn.

Jag tycker nog att den moderna människans förväntan på att erfarenheten skall ställas i centrum återigen passar in ganska bra här. "Ni har inte sett honom utan älskar honom ändå; ni ser honom ännu inte men tror på honom och kan jubla..." Vårt läge är inte Tomas läge eller Petrus eller Johannes. Men vi kan tro på honom för att vi får slå följe med honom, ta del av vad han gjort, tänka på honom, "prisa hans heliga namn." Vi tror inte därför att evangelisten Johannes säger att vi skall göra det, inte för att Bibeln är en helig bok och att vi måste skriva under på allt vad som står där, vi tror inte för att staten eller vår pastor eller en påve säger åt oss att göra det.

Om vi tror gör vi det av samma skäl som lärjungarna. Vi får ta del av vad Jesus har gjort. Att tro i dag kan ses som ett experiment: ett försök med livet som insats, en resa där vi får uppleva saker i Jesu sällskap: glädje och sorg, framgångar och besvikelser, det hisnande och det vardagliga. Men det är den resan och det vi iakttar i livets stora experiment med tron, som avgör om den håller. Garantier ges inte och inga returbiljetter. Men möjligheten finns att vi till slut skall kunna instämma med Petrus: "ni ser honom ännu inte men tror på honom och kan jubla i ousäglig himmelsk glädje då ni nu står nära målet för er tro: era själars frälsning."